

ІНДУСТРЫЯ БІЕНАЛЕ Ў КАНТЭКСЦЕ СУЧАСНЫХ МАСТАЦКІХ ПРАКТЫК

*М.Л. Цыбульскі
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

Пачынаючы з другой паловы XX стагоддзя ці не асноўнай арт-сцэнай для прэзентацыі сусветных дасягненняў у галіне сучаснага мастацтва, шырокага дыяпазону актуальных мастацкіх практык становяцца буйныя міжнародныя выставы, большасць з якіх мае фармат біенале. Арганізацыя маштабных выставачна-фестывальных праектаў у розных краінах свету дала гледачам магчымасць пазнаеміцца з сусветнымі тэндэнцыямі ў сучасным мастацтве. Сёння ў свеце налічваецца больш за 300 біенале. Некаторыя праекты закрываюцца, але ў той самы час у розных кропках планеты з'яўляюцца новыя. Фармат біенале застаецца адной з самых папулярных мадэляў дэманстрацыі сучаснага мастацтва ва ўсім свеце, а індустрыя біенале захоўвае высокую дынаміку развіцця.

Мэта артыкула – прааналізаваць ролю біенале, як формы выставачна-фестывальных праектаў ў рэпрэзентацыі розных форм сучасных мастацкіх практык, выявіць асаблівасці арганізацыі выставачнай дзейнасці, тэндэнцыі развіцця найбольш важных і вядомых біенале сучаснага мастацтва на міжнародным узроўні.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для аналізу паслужылі дадзеныя экспазіцыйна-выставачнай дзейнасці, каталогі сусветна вядомых біенале, матэрыялы круглых сталоў і прэс-канферэнцый, гутаркі і інтэрв'ю з мастакамі – удзельнікамі выставак, мастацтвазнаўцамі, арт-крытыкамі, партнёрамі і куратарамі праектаў, інфармацыя з інтэрнэт-сайтаў, якія звязаны з правядзеннем біенале. Падрыхтоўцы дадзенага даследавання паспрыяў практычны досвед працы аўтара артыкула над арганізацыяй Міжнароднай біенале акварэлі “Акварэльная сябрына” і Міжнароднай біенале графікі ў Беларусі. У рабоце быў выкарыстаны комплекс метадаў цэнтральнае месца сярод якіх займаў кампаратыўны аналіз вынікаў сусветна вядомых выставачна-фестывальных праектаў сучаснага мастацтва.

Вынікі і іх абмеркаванне. Біенале – мастацкая выстава, фестываль, ці творчы конкурс, які праходзіць раз на два гады і звычайна суправаджаецца дыскусіямі, публічнымі сустрэчамі з аўдыторыяй і мастакамі. У цяперашні час біенале з'яўляюцца адной з найбольш папулярных форм актуалізацыі выяўленчага мастацтва, якая фарміруе міжнародны дыкурс. Сёння тэрмін “біенале” таксама часта выкарыстоўваецца для абазначэння розных відаў прэзентацыі кіно, музыкі, архітэктуры і інш. У нашым даследаванні мы выкарыстоўваем “біенале”, як агульны тэрмін, які ўключае шырокі спектр экспазіцыйных фарматаў – трыенале, квадрыенале і інш [1].

Біенале адлюстроўвае дух часу, дае ўяўленне аб асноўных тэндэнцыях мастацкага свету, магчымасць сустрэцца з сучасным мастацтвам ва ўсёй яго стылістычнай і геаграфічнай разнастайнасці. Дадзеная форма ўжо дастаткова сфармавалася як з'ява культурнага жыцця і, разам з тым, біенале застаецца жывой творчай лабараторыяй у сучаснай мастацкай практыцы. “У цэлым біенале спрыяюць агульнаму працэсу глабалізацыі і камунікацыі, ствараюць адзіную культурную прастору” [2]. Для мастакоў гэта не проста маштабныя выставы, але пляцоўкі, дзе нараджаюцца новыя сэнсы, устанаўліваюцца прафесійныя сувязі, фарміруецца сусветная прастора мастацтва і “правілы гульні” у яе межах.

Асаблівасцямі біенале з'яўляюцца: актыўнае міжнароднае ўзаемадзеянне і ўзаемаўплыў, шырокі дыяпазон падачы мастацкага матэрыялу, спалучэнне традыцыйных і навацыйных форм прэзентацыі мастацтва, выкарыстанне спецыяльных інстытуцый для арганізацыі, кардынацыі работы біенале, аналізу вынікаў і планавання далейшага развіцця, актыўнае выкарыстанне СМІ (тэле-праекты, інтэрнэт-сайты друкавання

выданні). З аднаго боку, біенале арыентаваны на глабалізаваны рынак мастацтва, з другога боку, укаранены ў мясцовай, рэгіянальнай, або нацыянальнай спецыфіцы.

Прыблізна за год арганізатары біенале запрашаюць да яе падрыхтоўкі якога-небудзь сусветна вядомага незалежнага куратара (або групу куратараў), роля якога выключна важная ў адборы мастакоў і мастацкіх праектаў. Анансуецца тэма, або дэвіз біенале. Лічыцца добрым знакам, калі дамінантамі экспазіцый становяцца творы, якія зроблены мастакамі спецыяльна пад гэты праект. Сярод патэнцыяльных удзельнікаў, часам сапраўдныя класікі актуальнага мастацтва, якія задаюць “танальнасць” і вызначаюць узровень біенале.

Але звычайна біенале не грунтуецца на нейкай адной канцэпцыі, а скіравана на даволі шырокае асэнсаванне праблем сучаснасці. У цэнтры ўвагі аказваюцца самыя актуальныя і надзённыя з іх, што сёння хваляюць чалавецтва – войны, тэрарызм, міжнацыянальныя канфлікты, пытанні нацыянальнай ідэнтычнасці, раз’яднанасць людзей розных культур, тэмы міграцыі, экалогіі, пытанні планетарнай кліматычнай катастрофы, культурнай памяці і інш. Разам з глабальнымі сацыяльнымі, гендэрнымі, экалагічнымі, мультыкультуральнымі і іншымі праблемамі актуальна гучаць падкрэслена канцэптуальныя і філасофскія тэмы.

У той жа час біенале гэта бізнэс, цэлая індустрыя, якая развіваецца ў каардынацыі з арт-рынкам. Бюджэты падобных мега-праектаў самыя розныя. Некаторыя з іх часам даходзяць да мільёнаў еўра, як на Венецыянскай біенале, ці Documenta. Такая буйная міжнародная культурная падзея, як біенале ўплывае на развіццё горада, яго эканамічны рост, прыцягвае інвестыцыі, стымулюе мясцовы рынак мастацтва, стварае працоўныя месцы, павышае прэстыж горада. Буйныя біенале (Венецыянская, Стамбульская і інш.) атрымліваюць дзяржаўнае і муніцыпальнае фінансаванне, выкарыстоўваюць прыватныя спонсарскія сродкі, гранты ад буйных карпарацый, ператвараючыся ў маштабныя праекты з бюджэтамі, параўнальнымі з бізнесам. Біенале ператварае горад у міжнародны арт-хаб, павышае яго пазнавальнасць, працуе як пляцоўка для продажу твораў мастацтва, прасоўвання мастакоў, фарміравання новых трэндаў, супрацоўніцтва з музеямі і галерэямі.

У біенале, ці дакладней у “біенале-культуры”, ёсць свая гісторыя. Першая паўнаватарская Міжнародная біенале адкрылася ў Венецыі ў 1895 годзе і прыцягнула да 224 000 наведвальнікаў. Шэраг наступных біенале, такіх як Біенале Уітні ў Нью-Йорку ў 1932 годзе мелі толькі нацыянальную накіраванасць.

Новая “хваля” фестывалізму пачалася ў другой палове XX стагоддзя, калі ўзніклі біенале ў Сан-Паўла (1951, Бразілія), Касэлі (1955, Германія), Сіднэі (1973, Аўстралія), Нью-Дэлі (трыенале, Індыя, 1968), Нью-Ёрку (1973 ЗША) і інш.

Сапраўдны “бум” мега-выстаў звязаны з 1980-1990-мі гадамі, перыядам падзення “жалезнай заслоны” і пачаткам навейшай глабалізацыі. Гэта час росту колькасці біенале ў краінах Глобальнага Поўдня [4], ва Усходняй Еўропе, Расіі, Азіі, Кітаі. Біенале былі арганізаваны ў Гаване (1984, Куба), Стамбуле (1987, Турцыя), Ўроцлаве (1989, Польшча), Дакары (1990, Сенегал), Шарджу (1993, Аб’яднаныя Арабскія Эміраты), Шанхаі (1994, Кітай), Бамака (1994, Малі), Кванджу (1995, Паўднёвая Карэя), Ёханэсбургу (1995, Паўднёвая Афрыка), Краснаярску (1995, Расія), Фортецца-ды-Басо (1997 Фларэнцыя, Італія), Уладзівастоку (1998, Расія), Пусане (1998, Паўднёвая Карэя), Мельбурне (1999, Аўстралія). У 1996 годзе ў Ратэрдаме адкрылася, выстава “Маніфеста” галоўная асаблівасць якой – пастаянная змена месца правядзення.

На мяжы новага тысячагоддзя біенале сталі з’яўляцца ва ўсім свеце: у Пекіне (2002, Кітай), Маскве (2005, Расія), Сінгапуры (2006, Кітай), Растове-на-Доне (2010, Расія), Екацярынбурзе (2010, Расія) Казані (2011, Расія), Кочы-Музірысе (2012, Індыя), Інчуане (2016, Кітай), Лахоры (2017, Пакістан), Карачы (2017, Пакістан) і Срынагары (2018, Індыя), Бухары (2021, Узбекістан) і г.д. У 2025 годзе было праведзена мноства

значных міжнародных праектаў, сярод якіх па-ранейшаму самыя пачэсныя месцы займаюць Венецыянская архітэктурная біенале: 19-я міжнародная выстава; Берлінская біенале: 13-я выстава сучаснага мастацтва; Біенале ў Сан-Паўлу: 36-я выстава; Шанхайская біенале: 15-я выстава; Стамбульская біенале: 18-я выстава; Біенале ў Шарджы: 16-я выстава; Бухарская і Тайландская біенале.

Нягледзячы на высокую папулярнасць біенале сучаснага мастацтва даследчыкі бачаць немала падстаў для крытыкі гэтай формы выставачна-фэстывальных праектаў, кажуць пра згасанне, вычарпанасць “так званага “біенальнага руху”. На думку некаторых арт-крытыкаў і гледачоў біенале ў XXI стагоддзі становяцца залішне элітарнымі, занадта канцэптуальнымі, перанасычанымі інтэлектуальнымі рэбусамі, сацыяльнымі і палітычнымі выказваннямі, пафаснымі, падкрэслена камерцыйнымі, з’арыентаванымі на імгненнае ўражанне, а не на глыбокае асэнсаванне. Сярод выдавочных недахопаў прадказальнасць, стандартызаванасць арганізацыйных мадэляў. “Вялікія міжнародныя выстаўкі праводзяцца не для таго, каб нечым здзіўляць (...) Так атрымліваецца, што кожная новая біенале “нулявых” і “дзсятых” гадоў становіцца ўсё больш сумнай” [5]. У экспазіцыях уніфікаваны варыянт мастацтва, які ў большасці выпадкаў не мае ні аўтарскай, ні нацыянальнай прыналежнасці. У актуальным мастацтве, што прадстаўлена на біенале часам адчуваецца страта вобразнай выразнасці і вастрыні, паўторы, выдавочна цягаченне да гламуру, забавы, шоў.

Заклучэнне. Падводзячы асноўныя вынікі трэба адзначыць, што сёння біенале, сталі адным з ключавых маркераў і рухаючых сіл сучаснага выставачнага працэсу. Менавіта біенале ўяўляе сабой спецыфічную форму рэпрэзентацыі і актуалізацыі новых форм мастацкай практыкі. Біенале адлюстроўваюць самыя розныя тэндэнцыі і стратэгіі сучаснага мастацтва, як дамінантныя, так і перыферычныя. У той, ці іншай ступені біенале сучаснага мастацтва вызначаюць асноўныя трэнды, “дыктуюць” густы ў прасторы сусветнага мастацтва. Зразумела, такім прывілеем валодаюць далёка не ўсе біенале, а толькі самыя аўтарытэты сярод якіх Венецыянская біенале і Дакумента застаюцца чутым барометрам зменаў, што адбываюцца ў сусветным мастацтве.

1. Sabine, B. Vogel, Biennials – Art on a Global Scale. Edited by Gerald Bast, Springer-Verlag/Wien, 2010.
2. Федина, Е.В. Биеннале и фестивали как форма актуализации современного искусства: на примере проектов Фонда «Современная графика» Автореф. дис. канд. Искусствоведения. СПб.: 2007. 31 с. [Электронный ресурс] URL: <https://www.dissercat.com/content/biennale-i-festivali-kak-forma-aktualizatsii-sovremennogo-iskusstva> (дата обращения: 02.12.2025).
3. Ronald Kolb and Shwetal A. Patel, “Draft: Global Biennial Survey 2018,” *On Curating* 39 (June 2018), at www.on-curating.org/files/oc/dateiverwaltung/issue-39/PDF_to_Download/Oncurating_Issue39_WEB.pdf, as of August 15, 2018.
4. Melanie Vietmeier Biennial as seismograph Geopolitical factors, funding strategies and potential international collaboration. - Stuttgart, 2022, 131 p.
5. Котломанов, А. О. Это скучно и пафосно, но это искусство: Венецианская биеннале – 2017 // Вестник СПбГУ Искусствоведение. - 2017. - Т. 7. - Вып. 3. - С. 373-377.

ФОРМИРОВАНИЕ КАНОНОВ БЕЛОРУССКОЙ ИКОНОПИСИ

А.С. Шевченко

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Белорусская иконопись – это пример уникального явления, сформировавшегося на стыке византийской традиции и западноевропейского искусства. В произведениях белорусской иконописи употребляются различные приемы: композиционные схемы старорусского и западноевропейского происхождения, сочетаются темперная и масляная техники, используется разнообразное фоновое оформление. При этом мастерам удается избежать эклектики. Многообразие и разнохарактерность решения объединяют желание передать реальную глубину изображаемого пространства, разнообразность движений персонажей, материальность, фактуру предметов.